

De Barok was een kunststroming in heel Europa. 'Barok' is afgeleid van wat eerst als scheldwoord bedoeld was: *barocco*: onregelmatig gevormde parel.

kenmerken van de Barok:

- O het was de kunst van de Contra-Reformatie, de herorganisatie van de kerk van Rome met een vernieuwde opvatting over de functie van kunst binnen de kerk. De Barok was een katholieke stijl
- O kunst van machthebbers: absolutisme
- O in Frankrijk was het vooral een hofkunst
- O Barok is beweeglijk, pracht en praal, triomfantelijk
- O kunst van de uitbundigheid: bewegingssuggestie
 - o dynamiek
 - o diagonaal compositie
- O de ordening is asymmetrisch, vaak diagonaal
- O veel licht-donker werking
- O grote (kleur)contrasten

UC ms

bouwkunst

- O snelle groei van de steden, ontstaan van stadsplannen:
 - o centraal plan
 - o stervormig wegenet
 - o brede avenues
- O gebouw en omgeving werden als één geheel opgevat, gelijktijdige aanleg van pleinen, tuinen en gebouwen
- O geen overzichtelijkheid maar oneindigheid in de architectuur door middel van onverwachte doorkijkjes
- O nadruk op de verticaal
 - o kolossale orde
 - o *pilasters*
 - o gedraaide zuilen
- O licht-donker effecten:
 - o verspringende muren
 - o concave en convexe muurvlakken
- O *Gesamtkunstwerk*: architectuur, schilderkunst en beeldhouwkunst nauw met elkaar verbonden
 - o gezichtsbedroeffen / perspectivische effecten / in de schilderkunst (plafondschilderingen)
 - o toepassing van ovale, cirkelvormige en rechthoekige plattegronden toegepast in
 - kloosters
 - kerken
 - paleizen
 - openbare gebouwen
 - hotels
 - landhuizen

Il Gesu Rome

Diego Velasquez *Paus Innocenti*

Bernini *de extase van St Theresa*

buitenlandse kunstenaars:

Spanje **Diego Velázquez** (1599-1660)

Italië **Caravaggio** (1573-1610)

Gian Lorenzo Bernini (1598-1680)

België **Peter Paul Rubens** (1577 - 1640)

beeldhouwkunst

- O relatie tot de architectuur
 - o lichteffecten
- O als zelfstandige kunstuiting
 - o grote dynamiek
 - o getordeerde lichamen, uitbundige houdingen
 - o grote dramatiek
 - o virtuoze oppervlaktebehandeling
- O technieken
 - o beeldhouwen in steen
 - o brongieten
 - o drijf- en gietwerk in metaal
 - o stucwerk
- O onderwerpen
 - o portretbustes
 - o ruitersstandbeelden
 - o fonteinen
 - o decoraties van interieurs en exterieurs van gebouwen
 - o sculptuur voor kerkinterieurs

schilderkunst

- O zelfstandige kunstuiting en
- O als onderdeel van architectuur en beeldhouwkunst (Gesamtkunst)
- O licht/donkerwerking
- O dramatische houdingen
- O gecompliceerde composities:
 - o diagonaal
 - o piramidaal
 - o asymmetrie
- O speelse, lichte toets
- O technieken:
 - o fresco
 - o olieverf op doek / paneel
 - o tekeningen in inkt of krijt
 - o kopergravure
 - o ets
- O onderwerpen – nieuw:
 - o ontstaan van genreschilderkunst
 - o binnenhuistaferel
 - o stillevens
 - o *vanitas*
 - o *emblemata*
 - o bijbelse taferelen
 - o portret
 - o landschappen
 - o schuttersstukken (Nederland)
- O opdrachtgevers waren:
 - o rijke burgers
 - o het hof
 - o de kerk

Caravaggio *de Emmausgangers*

Europa was na de Reformatie verdeeld in een Katholiek en een Protestants kamp. De Zuidelijke Nederlanden waren Katholiek gebleven. Daar kreeg Rubens opdrachten voor kerken en van vorsten en koningen, om reusachtige doeken te schilderen ter verheerlijking van hun macht. De smaak van de Noordelijke Protestantse Hollandse kooplieden was heel anders; zij hielden niet van de overdadige pracht in de zuidelijke levenswijze. Hoewel hun zienswijze milder werd toen hun materiële zekerheid groeide, bleven de Noord-Nederlandse burgers van de zeventiende eeuw zich afkeren van de volle Barokstijl, die in het Katholieke deel van Europa in zwang was.

links: een sober protestants kerkinterieur

rechts: overdadig gedecoreerde Barokke kerk

de gouden eeuw

Barok in Nederland: Hollands licht

Amsterdam wordt het middelpunt van de wereldhandel. In de Noordelijke Nederlanden geeft men de voorkeur aan tolerante vormen van **protestantisme**. De vervolging van protestanten leidt tot opstand tegen de Spaanse koning (tachtigjarige oorlog). In 1648 erkent Spanje de Noordelijke Nederlanden als zelfstandige staat. Regenten willen een scheiding tussen Kerk en Staat. De economische voorspoed gaat gepaard met een enorme culturele ontwikkeling in de 17^e eeuw: de Gouden Eeuw. De protestanten stimuleren het volgen van onderwijs, ontwikkeling van wetenschap op de universiteiten. Schilders gebruikten de camera obscura.

- Het protestantisme wil geen luxe. Ze is voor matigheid en zuinigheid. Het geloof moet het denken van de mens bevorderen.
- Kunst heeft een doel: ter lering en vermaak. Symbolische verwijzingen hebben vaak een moraliserende betekenis.
- het huiselijke leven is een belangrijk onderwerp voor schilders.
- de natuur wordt bewonderd als product van Gods schepping. Nederlandse schilders idealiseren de natuur (landschap, stillevens)
- sterke licht-donker contrasten (clair-obscur) versterken de dramatische effecten in schilderijen. Het stadhuis van Amsterdam wordt het modernste stadhuis van Europa, het "Achtste Wereldwonder". Jacob van Campen verbindt de wereld, het universum en de Klassieke Oudheid met elkaar. Het stadhuis straalt rijkdom en macht uit.
- De rijke burgers worden de opdrachtgevers voor de kunstenaars (bankiers, kooplieden en regenten).
- Grote invloed vanuit Italië: Renaissance en Klassieke Oudheid.

Rembrandt van Rijn: *de staalmeesters* 1662

genrestuk: Jan Steen *vrolijke familie*

Een kenmerk van de Hollandse schilderkunst in de 17-de eeuw is dat er veel **genres** ontstonden:

- de historieschilderkunst
- het landschap
- het zeegezicht
- het portret
- het stilleven (verschillende soorten, zoals bloemstilleven, vanitasstilleven, ontbijtje)
- het genrestuk (niet te verwarren met de verschillende genres; het **genrestuk** is een afbeelding uit het gewone dagelijkse leven);
- het stadsgezicht
- het dierstuk

De historieschilderkunst gold als het belangrijkste genre. De schilder moest ook kennis hebben van de mythologie, de bijbel en de oude Griekse en Romeinse geschiedenis

kunstenars:

Frans Hals (1585?-1666)

Willem Heda (1594-1680)

Rembrandt van Rijn (1606-1669)

Jan Steen (1626-1679)

Johannes Vermeer (1632-1675)

Door het Protestantisme moesten kunstenaars zich beperken tot deze onderwerpen, waartegen op godsdienstige grond geen bezwaar bestond. Menig rijke koopman wilde zich laten schilderen. Ook waren er vele lokale besturen en regentencolleges, die zich groepsgewijs lieten portretteren. Een kunstenaar wiens manier van schilderen bij het publiek in de smaak viel, kon hopen op een redelijk vast inkomen. Raakte zijn schilderwijze uit de mode, dan bracht hem dat tot de bedelstaf.

Johannes Vermeer, *Het Melkmeisje*

is een vrouw die voorzichtig melk uit een kan in een schaal giet. De schaal staat op een tafel naast een mand met brood en een wijnkan. Het licht valt door een hoog raam links en wordt weerkaatst door de wit gepolijste muur. Er hangt een mand aan de muur en een koperen kan. Op de vloer waar nog wat kalk ligt onder de plek waar een spijker in de witte muur is geslagen, staat een stoof. Het contrast tussen de vrouw en de lichte achterwand zorgen voor diepte in het schilderij. Het schenken van de melk, het brood en de wijnkruid kunnen een symbolische betekenis hebben. Brood en wijn zijn de belangrijkste christelijke symbolen. De stoof bevat een vuurtest – symbool voor de innerlijke gloed van de gelovige mens. De vrouw lengt het beslag aan met melk. Ze 'tempereert', zoals men in de 17e eeuw zei. Dat doet denken aan Temperantia, het Latijnse woord voor matigheid. Vermeer verbeeldde Temperantia als alledaagse keukenmeid. Ze mengt de melk in een bijna transparant vliedun stroompje in het beslag. Zo past ze in de christelijke traditie van de Gouden Eeuw: ook in het alledaagse behoort men matigheid te betonen.

Emblemata zijn plaatjes met een spreuk en soms een korte verklarende tekst. Ze hadden een moraliserende bedoeling. De voorstelling, spreuk en tekst konden alleen in onderlinge samenhang begrepen worden. Emblemata werden uitgegeven in embleembundels en waren erg populair. Dat hangt samen met de belangstelling voor symboliek en allegorieën. Op dit voorbeeld staat de tekst: van minne: *vrijwillige gevangenis*. We zien Cupido bij een open kooi, op de achtergrond wordt een man door een schone dame aan de hand meegevoerd. De kooi is een metafoor voor *het huwelijk*.

De Rococo is de meest kenmerkende stijl van de 18de eeuw. Het is een decoratiestijl in de bouwkunst en de toegepaste kunsten. In de periode tussen 1730 en 1780 beleefde zij haar hoogtepunt. In de rococo komen dezelfde vormen voor als in de Barok, maar is speelser, fijner en grilliger. De rechte lijn komt zo min mogelijk voor. De *stijl* is elegant, sierlijk en gracieus. Kenmerkend voor het rococo is de asymmetrie, de nadruk op elegantie en het luchtige karakter.

Rond 1730 onstonden in Parijs kunstwerken waarin de 'rocaille', een grillig, *asymmetrisch* ornament, afgeleid van schelpen en koralen centraal staat. Schelpen, rotsen, golven en bladeren vormen belangrijke elementen van de rococo.

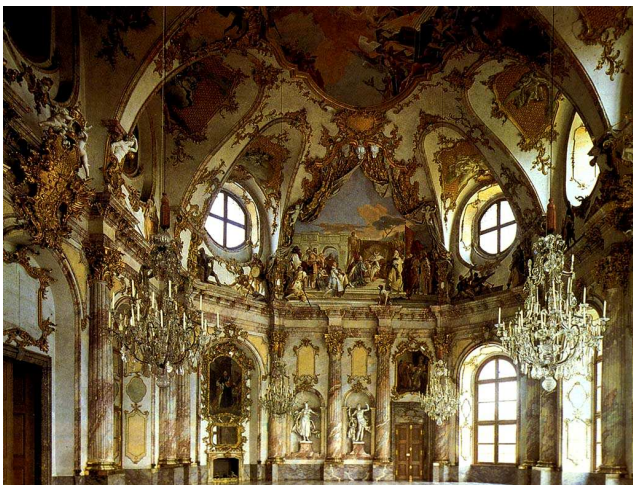
Objecten rijzen in een grillige beweging op, als een plant of een boom.

De rococo is een stijl die zijn inspiratie ontleent aan de *natuur*. Krullen, zwier en lichte kleuren bepalen het beeld van de stijl. De rococo ontwikkelde zich uit de "Louis Quinze" stijl van het Franse hof.

In een interieur gingen wanden, plafonds en meubelen *organisch* en zonder scheiding in elkaar over: een *Gesamtkunstwerk*.

Rocaille

Würzburg: keizerszaal

stoel

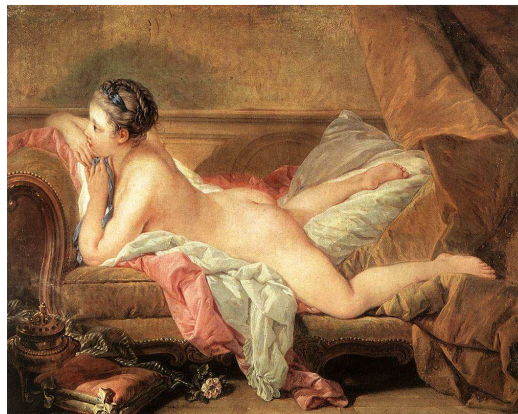
kandelaar

Zilveren serviezen, tuinbeelden, porselein, glas meubelen en portretten brengen de elegante wereld van de 18de eeuw tot leven. Buitenlandse kunstenaars bestudeerden in Parijs de nieuwe stijl, en een stroom van prenten zorgde voor een Europese verspreiding van de stijl van het rococo.

De schilderijen in pasteltinten hebben vaak een erotische sfeer. Het was een speelse, verrijndere stijl dan de uitbundige Barok, en viel in de smaak bij de rijke burgers. De gebruikte kleuren zijn veelal licht: roze, wit, lichtblauw, lichtgeel, goud.

Boucher: Venus

Boucher: 'rustend meisje' 1752

Gainsborough: ochtendwandeling

